

УДК 4455

Кандидат географічних наук
Сажнів Михайло Леонідович
Мелітополь, Україна

(Політологія)

Соціально-політичні наслідки російсько-радянської окупації України в 20 сторіччі.

Social-political outcome Russian-USSR occupation of Ukraine during 20 century.

Article empathizes on the destructive elements and outcomes of Russian occupation of Ukraine during 20 century. Author reveals main traits of Russian imperial politics and it's destructive effect on national culture, great role of independent cultural development on national security. There are shown some geopolitical cornerstones for freedom and development of Ukraine. Main threats on historical and modern perspectives are shown in comparison to reveal stale desires of Russian Federation to conquer and destroy Ukraine and annihilate Ukrainian nation by all means: from soft rusification to all available genocide methods. There are shown examples of special role and consequences of russian language implementation during soviet period thus to wipe out all national traits and consciousness. We empathize the great role for national security of normal language regulation without violations of Ukrainian and international law, in favor of Russian interest, that far bigger in legal field then all other languages application, including Ukrainian, taken together.

Відкрита війна та захоплення територій інших країн в Європі в 21 сторіччі, це наші реалії. Істориками вони будуть вивчатись після припинення військового конфлікту та реінтеграції постраждалих територій в світову спільноту. Зараз досліджувати це питання неможливе не лише по причині його динамічності, а й у зв'язку з надзвичайно активною антиукраїнською пропагандою, яка змішує та перевертає навіть основні поняття, безсоромно заперечує факти та змінює дискурс дослідження в антинаукову риторику та демагогію.

З іншого боку актуальність дослідження виходу України з колоніального стану надзвичайно висока, особливо у світлі того що Російська Федерація намагається втручатись у всі процеси в Україні, й не має намірів припиняти свій деструктивний вплив. Навіть термін «окупація», під якій де-факто знаходиться Крим на окремі частини Донецької та Луганської областей, піддається антинауковій критиці як одіозними проросійськими політиками так і симпатиками РФ в самій Україні. Коли мова заходить про статус України протягом Радянської влади то термін «окупація» вживається ще рідше, тому що не зважаючи на розвал СРСР де-юре, де-факто термін «окупація» негативне впливає на радянські кліше про «братність народів» та «великий союз» для його симпатиків та російської пропаганди.

Окупація України в засобах масової інформації та соціальних медіа зараз сприймається як окупація РФ територій Криму та окремих територій на сході України. Це та сама динамічна ситуація про яку було згадано вище. Втім ми розглянемо основні суспільно-географічні наслідки окупації України, протягом 20 сторіччя та вплив російського режиму на незалежність сучасної України. Цей період найважливіший для сучасної України не лише тому що він використовується в агресивній риторичі РФ як пропагандистське кліше, а й тому що радянський досвід впливає на самоусвідомлення людей в якому вони відчують себе підкореним народом колоніальної країни, яка з їх точки зору все ще підпорядкована метрополії РФ.

Виділимо декілька критеріїв окупаційного режиму що вплинули на свідомість людей та на стан України. Першим і найважливішим критерієм є русифікація та етноцид який був прихований за ідеологією комунізму про «рівності народів». Саме на етноциді, а не на пом'якшеному російською пропагандою терміні «русифікація» треба робити наголос. За всіма діями які були проведені протягом 20 сторіччя криються тяжкі злочини радянської влади гуманітарного та загальнолюдського характеру. Світова наукова думка протягом всього 20-го сторіччя говорить про цей процес саме як про етноцид [5]. Сучасна російська політика намагається сховати факти злочинів, засекретивши архіви КДБ фактично на необмежений строк, для того щоб забігти витоку деталей радянської окупації, що можуть дискредитувати пропаганду, направлену на позитивне сприйняття радянської влади.

Русифікація як інструмент асиміляції широко використовувався Російською Імперією та СРСР, що демонструє повна асиміляція малих народів воль, іжорцев, тверських карелов [8]. Політика «м'якої русифікації» при СРСР була суттєво розширена в методах, зокрема таких кривавих як голодомор, масове переселення, підселення.

Мова особливо при підтримці пропаганди РФ стає ознакою приналежності до «росіян» не зважаючи на походження, країну проживання, чи будь які інші риси. Це дуже чітко можна бачити на прикладі утворення мовного простору в самій РФ, яка, як відомо має біля 100 різних мов з 14 різних мовних родин [2], але російська впроваджена не просто як основна державна, вона заміщувала рідну мову та популяризовувала російську мову до такого ступеню що деякі народності які не звертають уваги на мовну та культурну політику почали втрачати власну ідентичність або вже повністю її втратили. Усі вони зараз вважаються «руськими». Власне феномен «руськості» дуже широкий та цікавий для дослідження й вимагає окремого розгляду. В цілому не зважаючи на таке мовне різноманіття та фактично офіційний статус «державних» по різних суб'єктах федерації чи мов з офіційним статусом лише російська мова має широке представництво у

видавництвах та ЗМІ, але має стійку тенденцію до заміщення інших мов російською.

Це питання не мало б ніякого значення й розглядалось як єдиний комплекс культурних заходів в самої РФ, якщо б навмисно не використовувалось не лише як фактор культурного впливу на колишні країни СРСР, а як фактор етнічної ідентифікації, відношення до носіїв, політичної маніпуляції та навмисного створення «культурного хаосу». Мовне питання дуже важливо враховувати в Україні тому що в усіх країнах які не мають своєї чіткої мовної політики, відбувається фактичне те ж саме що в межах самої РФ – заміщення та встановлення російської мови замість національної. Вирішити це питання радикальними методами в Україні неможливо, але стабілізація та відновлення, рідної української мови необхідно. В першу чергу це стосується офіційних видавництв усіх каналів інформаційних потоків, та офіційне представництво мови разом з чітким слідуванням законам.

Русифікація України не вважалась як загрозна ситуація після набуття незалежності. До тій пори поки РФ не вторглась спочатку в Крим, а потім на Схід України чітко декларуючи свої наміри по захопленню українських земель: Донецька, Луганська, Харківська, Миколаївська, Запорізька, Херсонська та Одеські області були визнані як опорні території які РФ буде захоплювати в своїх імперських амбіціях. Втім якщо подивитись карту та динаміку процесів можна казати про набагато більші амбіції РФ, але які, як власне й опорні території не стали належати РФ на правах імперії. Лише офіційно Крим та неофіційно окуповані території Донецької та Луганської областей прямо чи через лояльні проросійські уряди, підпорядковуються владі РФ. Ці плани в першу чергу цікаві своєю географією, а основний приводом для агресії став так званий «захист російськомовних» [10, 7].

З 25.06.2014 року війна з РФ отримала всі характерні риси війни четвертого покоління, хоча фактично датою її початку можна вважати період з 20 по 27 лютого 2014 року. Згідно задекларованим намірам, РФ не досягла поставлених цілей й війна буде продовжуватись, президентом РФ В.Путіним були задекларовані достатні для військової агресії приводи: і усі з них є наслідками проникнення та заміщення української культури російсько-імперським світосприйняттям. Фактично в деклараціях російських ідеологів приводи для військового втручання є достатніми фактично в будь якій частині світу де вживаються російська мова та дивляться російське телебачення. Але особливо уразливими є території світу на яких вдалось створити не поодинокі а масове заміщення власної культурної спадщини на радянсько-російську.

Таким чином з 2014 року питання мовної ідентичності українців поставило стратегічну необхідність дотримання цілісності культурно-

мовного простору саме задля запобігання агресії РФ, особливо м'якого «розхитування» населення на руйнівні дії задля утворення приводів для військової агресії РФ під гаслом «захисту російськомовних». І це, як ми бачимо по подіям, по гаслам російських політиків, в їхніх ЗМІ та чуємо від діячів російської культури, створює для РФ «достатній привід» для нападу.

Це не лише Українська проблема, саме таким чином «мова як етнічна ідентифікація», використовувалась для війни й утворення маргінальних «республік» Придністров'я, Північної Осеті, Абхазії. Русифікація Кенігсберга дала можливість впливу на велику частину Германії тощо. Таким чином для РФ саме мова була достатнім «casus belli» і жодна країна у світлі подій не може відчувати себе в безпеці при такій агресивній риторичі. Розповсюдження російської мови ведеться агресивними методами, її де-юре представляють як меншу мову в будь якій країні, а де-факто примушують визнавати основною. В той же час найменший спротив цьому, та намагання залишити її в юридичному статусі менших мов, викликає надзвичайно агресивну риторичу РФ, яка таким чином ховає військові та геополітичні цілі за «захистом російської». Втім підкреслимо жодним чином російська не має відрізняється від інших мов в Україні, вона як і усі інші, має знаходитись в рамках міжнародного законодавства щодо малих мов. Мати універсальний державний характер має лише державна мова. Це питання національної безпеки будь якої країни, Україна в жодному разі не може бути виключенням.

Протягом радянського періоду русифікація підкорених території завжди супроводжувалась переселенням народів. З особливим статусом завжди були росіяни. Ось що про це каже Орест Субтельний: «Інший метод, що його використовував режим для проведення русифікації на Україні, полягав у заохоченні переселення сюди росіян і виселенні українців» [12].

«В результате проведения данной политики социальный престиж украинского языка резко снизился, а русского, — напротив, повысился. Так, украинские эмигранты на Западе свидетельствовали, что употребление украинского языка образованным горожанином воспринималось не просто как моветон, а как проявление национализма, акт политического неповиновения. Украиноязычный респондент рассказывал, как вынужден был сменить язык на русский при ухаживании за девушкой-киевлянкой, дабы не прослыть «деревенским чурбаном» [1]

Наслідком цього стало збільшення долі людей що були або визнавали себе росіянами з 9% в 1926 році до 22 % в 1989. Процес руйнування української державності відбувався в першу чергу шляхом знищення ідентичності, під час радянської окупації часто супроводжувався фізичним знищенням українців, та євреїв в Україні.

Також відмічають що засобами знищення культурної та мовної ідентичності були церкви Московського Патріархату та Радянська Армія: «Окремими засобами русифікації були Російська православна церква, служителям котрої заборонялося проповідувати українською, та російська армія, де шляхом приниження (т.зв. «дідовщини») національної гідності підвищували російську культуру.» [9]

Другим критерієм є руйнування культурної національної спадщини, зокрема церков, бібліотек, переслідування носіїв рідної української культури [11]. Особливість відношення російського етносу до навколишнього світу яскраво проявилось в 2014 році коли майже кожен росіянин радів окупації території Криму та частин Луганської та Донецької областей й абсолютно щиро ненавидів тих хто опирається. Руйнівна особливість ненависть до інших думок мов та культур, завжди характеризувала відношення основної частини росіян до решти світу, й вона має довгий історичний період. Для характеристики цього стану використовують термін «ресентмент»[3]. Тотальна ненависть до іншої культури, особливо вільної від насильницького впливу стала головною рисою російської політики яка проектувала народну ненависть на дії по знищенню зразків інших культур на підкорених територіях [6].

Третім критерієм є насадження символів окупації: будівництво ідеологічних споруд, підміна історичних назв вулиць міс та навіть імен на символічно-окупаційні. Географія розповсюдження цих споруд та назв найкращою мірою демонструє глибину втручання в національну свідомість та життєвий уклад громадян. Як відомо саме в Україні була утворена найбільша кількість ідеологічних символів радянської влади. Так лише скульптурних композицій з Леніним на одиницю площі в Україні на 1991 було в 22 рази більше ніж навіть в самій РФ [4]. Саме розміщення цих споруд та топоніміка вулиць й назв міст, найкращим чином демонструє географію розповсюдження російської окупації в Україні та показує ступінь потенційної загрози російських дій.

Власне призначення радянської топоніміки та її відвертий ідеологічний вплив на свідомість підкреслює сам ідеолог СРСР В.Ленін *“Я назвал бы то, о чём я думаю, монументальной пропагандой.<...> Наш климат вряд ли позволит фрески, о которых мечтает Кампанелла.<...> В разных видных местах на подходящих стенах или на каких-нибудь специальных сооружениях для этого можно было бы разбросать краткие, но выразительные надписи, содержащие наиболее длительные коренные принципы и лозунги марксизма, также, может быть, крепко сколоченные формулы, дающие оценку тому или другому великому историческому событию.<...> О вечности или хотя бы длительности я пока не думаю. Пусть всё это будет временно. Ещё важнее надписей я считаю памятники: бюсты или целые фигуры, может быть, барельефы, группы”* [13].

Список джерел

1. Jacob Ornstein. Soviet Language Policy: Theory and Practice//The Slavic and East European Journal. — Vol. 3. — No. 1 (Spring 1959). — P. 13-14, 23 (n. 52).
2. Алпатов В. Языковая ситуация в регионах России / Владимир Алпатов. – 2005. – №2.– Режим доступа до ресурсу: <http://www.strana-oz.ru/2005/2/yazykovaya-situaciya-v-regionah-sovremennoy-rossii>
3. Гусейнов А. А. Ресентимент. В кн.: Этика. Энциклопедический словарь. М.: Гардарики, 2001. С. 410.
4. Кудинов Д. Сколько всего памятников Ленину? [Электронный ресурс] / Дмитрий Кудинов // Памятники Ленину. Спецпроект сайта leninstatues.ru. – 2005-2015. – Режим доступа до ресурсу: <http://lenin.tilda.ws/skolko>.
5. Лавер О. Динаміка чисельності східної української діаспори в ХХ столітті та її роль у майбутньому України // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвід. зб. наук. пр. Вип. 12 / Ред. О. Ганжа, С. Кульчицький. — К.: НАНУ Ін-т історії України, 2004. — С. 321 — 344.; Хмара СІ. Етноцид українців в СРСР // Український Вісник. Ч.7—8. — Париж — Торонто — Балтимор: Смолоскип, 1975.
6. Медведев С. Русский ресентимент / Сергей Медведев. – 2014. – №6. – С. 10–20.
7. Путин снова заявил о защите русскоязычного населения на Украине [Электронный ресурс] // Национальный акцент. – 2014. – Режим доступа до ресурсу: <http://nazaccent.ru/content/12147-putin-snova-zayavil-o-zashite-russkojazychnogo.html>.
8. Русификация (политика) [Электронный ресурс] // Материал из Википедии — свободной энциклопедии. – 2010. – Режим доступа до ресурсу: [https://ru.wikipedia.org/Русификация_\(политика\)](https://ru.wikipedia.org/Русификация_(политика))
9. Русифікація України [Электронный ресурс] // Оновлена Країна. – 20???. – Режим доступа до ресурсу: http://onovlenakraina.com/blog_view_18.html.
10. Совет Федерации разрешил Путину ввести войска на Украину [Электронный ресурс] // lenta.ru. – 2014. – Режим доступа до ресурсу: <https://lenta.ru/news/2014/03/01/sovfed/>.
11. Список храмов, упразднённых советской властью [Электронный ресурс] // Материал из Википедии — свободной энциклопедии. – 2011. – Режим доступа до ресурсу: https://ru.wikipedia.org/wiki/Список_храмов,_упразднённых_советской_властью.
12. Субтельний О. Русифікація / Орест Субтельний // Історія України / Орест Субтельний. – Київ: Либідь, 1993. – С. 720.
13. Толстой В. П. Ленинский план монументальной пропаганды в действии / Отв. ред. О. И. Сопоцинский; Ред. колл.: Б. В. Веймарн, А. И.

Зотов, Ю. Д. Колпинский, Н. Г. Машковцев; Академия художеств СССР. — М.: Издательство Академии художеств СССР, 1961. — 56 с.